

list och författare till det mest inflytelserika verket om Kongo i modern tid: *Kung Leopolds vålnad*.

Hochschild kallar aldrig uttryckligen det som pågick i Fristaten under Leopold för folk mord. Men han jämför den belgiske kungen med Hitler och Stalin, och *Kung Leopolds vålnad* har etablerat bilden av Kongo under skiftet mellan 1800- och 1900-tal som en plats präglad av närmast systematisk folkförintelse.

David van Reybrouck förnekar inte på något sätt följderna av Leopolds regim. Samtidigt, skriver han, vore det i sammanhanget "groteskt att tala om ett 'folk mord'". Syftet med Fristatens gummipolitik var inte att utrota kongoleser – problemet var bara att något liknande blev dess konsekvens. Leopold själv satte aldrig sin fot i Kongo. Men från tryggheten i sitt palats i Laeken styrde han en förindustriell utvinning av centralafrikanskt gummi som kostade miljontals kongoleser livet, de flesta till följd av sjukdomar.

Det var rudimentär kapitalism som, i sin råaste och mest rovgiriga form, gjorde plötsligt intåg på en oförberedd kontinent.

Genom att zooma in på de byråkratiska mekanismerna snarare än att frammana någon sorts ogripbart kongolesiskt väsen, undviker David van Reybrouck att villa bort sig där så många har fastnat före honom – i *Mörkrets hjärta*.

I stället visar han vad som hittills varit genomgående i hela Kongos historia: Människor som offrats "på det sjukliga vinstbegärets altare" för att "förskaffa den suveräne fursten ett maximum av tillgångar."

Spola fram bandet ett halvsekel, från belgiska statens tvångsförvaltning av Fristaten till självständigheten, och en något modernare form av samma credo uppenbarar sig.

Under Mobutu Sese Sekos envælde var korruptionen inte bara satt i system. Den sanktionerades från toppen av en despot som dels underbläste regionens etniska konflikter, dels var för girig för att själv avlöna militärer och tjänstemän – ordna ert uppehälle bäst ni vill, varsågod, ta ett gevär. På så sätt utvecklades från 1960-talet och fram till Kongo-Zaires slutgiltiga sammanbrott 1997 en närmast inverterad statsapparat.

I stället för att sörja för folkets behov existerade Mobutus stat mot folket.

Ur det perspektivet framstår katastrofen som följde närmast som en historisk nödvändighet.

Låt oss återvända dit vi började, till Joseph Conrads roman. En av nyckelparagraferna i *Mörkrets hjärta* återfinns redan i

första kapitlet. Där, i några korta stycken, sammanfattar Marlow kolonialismens essens.

"Jordens erövring", säger Conrads alter ego, "som framför allt betyder att du tar den ifrån dem som har en annan färg på huden eller en något plattare näsa än vi själva, är inte särskilt vackert när du ser den på nära håll."

Vissa skulle hävda att det är Kongos förbannelse än i dag. David van Reybrouck konstaterar i stället att vi lever i en annan värld. När Kongo nu stapplar in i framtiden går de handelsvägar som en gång sög ut landet på dess rikedomar inte längre till Europa.

Visst – illegal smuggling av mineraler och ädelmetaller innebär mångmiljardbelopp i förlorade exportinkomster, och de kinesiska storbolag som under 00-talet gjort entré i Centralafrika har fått kritiker att muttra om nykolonialism. Samtidigt är det uppenbart att den nya tidens supermakt betraktar Kongo med andra ögon än de kolonialt färgade europeiska.

Där vi fortfarande famlar efter *Mörkrets hjärta* ser kineserna en handelspartner, varken mer eller mindre. Man kan ha mängder av synpunkter på en sådan affärsallians. Men den tycks i alla fall vara den mest jämlika kongoleserna någonsin upplevt.

I slutet av sin berättelse kliver David van Reybrouck ur en bil i en förort till Kinshasa. En liten pojke på gatan tittar på honom och ropar: "Chinois!"

Belgaren blir kines. Det är en ny tid i Kongo. ■

KLIMATFLYKTINGAR

Inte vi som dör

Av Moa Matthis

Vi i västvärlden vet att det är vår konsumtion som förändrar klimatet. Vi vet också att det inte är vi som drabbas av följderna. Det är inte våra åkrar som mätas med salt från havsvattnet som stiger. Vi behöver inte fly undan störtfloderna från smältande glaciärer. Vi vet att vår livsstil är dödlig, men det är inte vi som dör.

Trots att vi vet, är klimatflyktingar ett ord som knappt hörs i debatten. På den svenska regeringens sökmotor ger det noll träffar

Ur askan. Om människor på flykt i en varmare värld
Shora Esmailian
Natur & Kultur

och FN:s miljöfond UNEP ligger lika lågt med kopplingen mellan klimathot och människor på flykt. Det beror delvis på att de som tvingas lämna sina hem för att jorden spolats bort eller torkat ut, är de fattigaste bland de fattiga som i första hand flyr inom sitt närområde, ofta från landsbygd till storstädernas

kåkstäder. Då är det enkelt att låtsas som om de inte finns. Och tacksamt, eftersom klimatflyktingarnas livshistorier effektivt blixtbelyser den västerländska skulden. Krig kan man alltid skylla på alltifrån inhemsk korruption till religiös fanatism – inte vårt problem. Men, när det strävsamma egyptiska bondeparet Abdullahs grönsaker dör därför att Medelhavets salta vatten äter sig in i jordbruksmarken, kan ingen nedsippningsteori i världen förklara bort sambandet mellan deras situation och den brasilianska biffen på vår middagstallrik. Vår skuld är inte bara moralisk eller historisk, den är konkret och ekonomisk också.

Och kanske är det just därför Shora Esmailian aldrig behöver nämna ordet "skuld" i sin bok *Ur askan. Om människor på flykt*

i en varmare värld. Det räcker med Jilas och Fayyos berättelser från plåtskjulen i Nairobi slum om hur floderna torkade bort och djuren dog. Eller pakistanska Nasibas skildring av hur den mark hennes familj odlat i generationer bara försvann i översvämningarna. Esmailian låter kvinnorna tala om kärleken till barn, män, hembyn, och om förlustens sorg. Um Abdullah berättar om arbetets glädje under dadelkörden, Aisha långtansfullt om symaskinen som flodvägen också tog, Jilo om den färska mjölken som hon och barnen drack varje morgon innan torkan drev dem på flykt. De är kvinnor som har arbetat hårt hela livet med jorden, boskapen och barnen, i samhällen som varit och är både patriarkala och feodala. Det vilar ingen skir romantik över deras skildringar av tillvaron innan flykten, och det gör deras berättelser än mer drabbande.

Ur askan placerar deras röster i ett sammanhang där det som kallas naturkatastrofer blir begripliga som resultatet av en global politik som sätter tillväxt och konsumtion före mänsklig överlevnad. Den gör det utan indignerat tonfall och katastrofretorik. Den säger helt enkelt: "Så här är livet för den som tvingas leva med klimatförändringarnas konsekvenser" och så får läsaren dra sina egna slutsatser. Och ta ställning. ■